

Прикази Reviews Comptes rendus

Филип Куртен, Стивен Фајерман,
Леонард Томсон, Јан Вансина,
Историја Африке, CLIO,
Београд 2005: 5- 849.

Годину дана после превода Оксфордске историје старог Египта коју је приредио Ијан Шо, CLIO је издао и превод Историје Африке.

Аутори књиге, Филип Куртен, Стивен Фајерман, Леонард Томсон и Јан Вансина, имали су тежак задатак да универзитетској и широј читалачкој публици дају историју Африке од прапочетака до независности. У овој књизи више су их интересовали обрасци историјских промена, а мање догађаји. Бавили су се културом и понашањем обичних људи, а мање делима познатих и признатих.

Филип Куртен, Стивен Фајерман, Леонард Томсон и Јан Вансина тежили су да избегну сваки етноцентризам, афрички или западни. Користили су синтезе научника из Африке и из иностранства. Стивен Фајерман и Јан Вансина су и историчари и антрополози. Они су ставили нагласак на врсте проблема којима се баве антрополози.

Аутори су део књиге поделили по регионима. У другом делу извршили су произвољну поделу на периоде 1500, 1780, 1880, и 1960. година, што им је омогућило да више простора дају недавној, у поређењу са удаљеном прошлошћу. Посебну пажњу посветили су предколонијалном периоду. То је, по

њиховом мишљењу, последњи временски период у којем могу да се проучавају независна афричка друштва са нетакнутом сопственом динамиком промена.

Колонијални период је представљен у неколико поглавља која се односе на цео континент. Синтеза целог континента прати првобитну идеју аутора да обрађује структуре, а не догађаје.

Књига је подељена на двадесет поглавља. Опремљена је картама и одабраном литературом коју су аутори сваког поглавља дали као свој предлог за даље читање на крају поглавља у оригиналном издању. У нашем преводу одабрана литература по поглављима штампана је на крају књиге.

На почетку књиге читаоци ће се упознати са коренима афричке културе, гринберговом поделом језика, особеностима популација у северној, западној и централној Африци. Посебна пажња посвећена је миграцијама Банту након исушивања Сахаре.

У оквиру Средоземног етнокултурног комплекса истакнуто је да су технологије, друштвене структуре и религијске идеје Блиског истока извршиле велики утицај на северозападну Африку. Једна од техника која је битније изменила начин живота била је техника топљења гвожђа. У том контексту истражен је значај феничанских колонија, старог Египта и Мерое. Африка је посматрана и као део великог афричко-евроазијског комплекса.

У уводним поглављима подједнака пажња посвећена је култури старог Египта, номадима и староседеоцима у северној Африци, периоду хеленизма, успону Рима, новим и старим религијским идејама у Нубији и у Етиопији. Аутор је нагласио значај караванског пута низ источну обалу Црвеног мора као место додира заједница хришћана и Јевреја. Проучен је и значај Арабије одакле се ислам ширио средином 7. века.

Филип Куртен је нагласио да историчарима Африке недостају општеприхваћени термини за означавање временских периода. Термини исламско доба и европско доба не смеју се погрешно употребљавати. По његовом мишљењу, и један и други подразумевају могућност културне позајмице, а не потпуне превласти иностраних утицаја. Африканци су наставили сами да проналазе нове облике рада али то није имало било какве везе са спољним утицајима. Када су нешто преузимали из друге културе, то су чинили селективно и уклапали позајмљено у сопствене оквире.

Историчари су анализирали начин функционисања друштва без државе у северној Африци и јужно од Сахаре ради потреба трговине и одбране. Указано је на значај народа Хауса и миграције Фулбе. Ислам је доспевао до заједница у Африци на различите начине. Антрополози се не би сложили са Куртеновим ставом да су "све западноафричке религије пре колонијалног периода биле монотеистичке, а смела је и паралела религијске праксе Магреба и западне Африке.

Читаоци ове књиге упознаће се са значајем Фатимида, Алморавида и Алмохада у културној историји северне Африке. Јужно од Сахаре велики значај припада Гани, Малију, Канем, Борно и Сонгај. Филип Куртен је нагласио да су сазнања о областима на југу непотпуна.

У раној источној Африци издвојене су лингвистичке и културне специфичности Нилота и Кушита, значај ширења Банту популација, Масаи и Луо или Лво. Посебно је истражен значај свахили и њихових градова на обали између 1200. и 1500. године. Стивен Фајерман се успешно бавио политичком културом и политичком економијом у раној источној Африци. Аутор се осврнуо и на хришћане, муслимане и народ Оромо у Етиопији.

Филип Куртен је указао на значај Османског царства и западне Европе за Африку. Оно што је долазило наговештавало је почетак краја афричке изолације. Истакнут је значај Португалаца у западној Африци, турске владавине у 16. веку у северној Африци и ширење ислама у западној Африци. Филип Куртен је анализирао западноафричку обалу у периоду трговине робљем. Он је нагласио да је трговина робљем била део општије размене биљака, болести и људи. Многе веома значајне последице за Африку биле су посредне и проистикале су из опште прерасподеле становништва, биљака и болести у оквиру атлантског басена. Нове биљке (маниока, кукуруз и кикирики) из Америке, омогућиле су тропској Африци, посебно регионима прашуме, да издржавају два пута бројније становништво неголи у прошлости. Он је анализирао последице ове трговине у различитим регионима из којих је присилно одвођено и по 80 000 људи годишње.

У екваторијалној Африци пре 19. века Јан Вансина је дао специфичности централних Банту. Он је издвојио краљевство Луба и Конго до 1770. године. Нагласио је да је повећање привредне производње плаћено високом ценом – знатним губитком становништва. У току 18. века око милион робова било је пресељено из региона, а није познат број оних

који су умрли на путу ка Новом свету.

Јужна Африка до 1795. године била је предмет интересовања Леонарда Томсона. Анализирајући њену релативну издвојеност до 15. века, аутор је посебно приказао однос Банту и припадника различитих групација - сточарских и сакупљачких. Издвојена је култура Великог Зимбабвеа током 10. и 11. века.

Аутор се посебно бавио и португалском културом у југоисточној Африци наглашавајући да они нису боље искористили своје могућности у источној Африци јер нису успели да створе делотворан систем локалне администрације.

У Јужној Африци у периоду 1795 - 1870. године постојала су два главна процеса: први се односио на снажне немире међу афричким земљорадничким заједницама у целој југоисточној Африци, а други на ширење "белог" и "обојеног" становништва на северу и истоку од Капске колоније на рачун суседа. Оба процеса проузроковала су насиља и стварање нових држава. Томсон говори о Мфекане-побуњеничким ратовима: посебно се осврће на период Шакине владавине 1818 - 1828. године. Ти немирни догађаји утицали су да се повећа извоз робова, многе области су биле без становништва, а стварале су се велике политичке заједнице. Иако је британска влада 1807. године ставила ван закона трговину робљем, у овој области власници робова су успели да обезвреде те реформе. Дијаманти и злато чинили су основ богатства јужне Африке, а корени сегрегације и апартејда потичу из овог периода.

У северној Африци у периоду око 1870-1880. године анализиран је положај османских провинција којима се управљало из Истанбула. Ова власт слаби после средине 18. века. Од 1830. године присутни су Французи, који су, како наглашава Филип Куртен, током 19.

века више волели "незваничну власт" од одговорности и трошкова управљања "званичном колонијом".

Исти аутор бавио се трговачким и религијским променама у западној Африци. Унутрашња трговина је имала много већи значај у Нигерији, Сенегамбији и Либерiji међу повратницима из Новог света. Филип Куртен је анализирао и трговачку револуцију Самори Туреа и присуство исламских заједница.

У источној Африци око 1870-1890. године Стивен Фајерман проналази да је трговина робљем била незнатна све до пред крај 18. века, када је дошло до пораста трговине робљем. Приказан је утицај Мозамбика, Килве и Занзибара. Потражња за слоновачом и извоз ка Индији били су значајни у овом делу источне Африке.

Читаоци ове књиге пратиће казивања Филипа Куртена о европским освајањима, посебно циљевима и начинима управљања, страним заједницама у Африци, проблему плуралистичких друштва и кратак осврт на Африку у два светска рата.

Интересантно 18. поглавље књиге бави се сударом култура у колонијалном периоду. Религија, језик, образовање и политичке идеологије остају у домену интересовања Јан Вансине, а облицима афричког отпора колонијалној владавини и окончањем европске империје бавио се Филип Куртен.

Завршна поглавља отварају и нека нова питања, посебно питања постколонијалних идентитета у Африци. Али, то прелази оквире ове вредне књиге, која је изашла захваљујући уреднику Зорану Хамовићу, преводиоцу Оливери Поповић и тиму сарадника. Она је неопходна и универзитетској и широј читалачкој публици јер је добра основа за даља проучавања Африке.

Сенка Ковач